

ج- انواع رشد:

از آنجائیکه انسان دارای ابعاد گوناگون است و جنبه‌های مختلفی در جسم و روان او وجود دارد لذا رشد در تمام ابعاد و جنبه‌های انسان جریان دارد و به حسب این ابعاد و جنبه‌ها به انواع و اقسام مختلفی تقسیم می‌گردد. در اینجا باید توجه داشت که در صورتیکه کودک از همان ابتدا متناسب با شرایط و امکانات خود در تمامی جنبه‌ها و انواع به حد تعادل و به مقدار کافی رشد نماید در مسیر کمال قرار خواهد گرفت ولی هرگاه به یک جنبه و بعد خاصی در او توجه بیشتری مبذول گردد و جنبه‌های دیگر او مورد غفلت واقع گردد موجب خواهد گردید که از مسیر رشد و کمال به معنای کامل کلمه خارج خواهد گردید.

توجه به یک جنبه از رشد مثلاً رشد جسمانی و یا رشد روانی در عین حال ممکنست باعث شود که در اطرافیان انتظاراتی بیش از تواناییهای جسمانی و روانی کودک در آنها بوجود آورد و بدین ترتیب موجبات شکست و ناراحتی فردی و اجتماعی را در کودک فراهم آورند. بنابراین باید توجه داشت که کودک بعنوان موجودی که دارای ابعاد مختلف و در عین حال تفکیک ناپذیر است در نظر گرفته شود و انتظارات و توقعات بزرگسالان

ملاحظات

در باب

روانشناسی

رشد

رضانوری

قسمت پنجم

مقدمه:

در شماره قبل عوامل مؤثر در رشد کودک را که عبارت از وراثت، محیط و خود می‌باشند را مطرح نمودیم. در این شماره انواع، جنبه‌ها و ابعاد مختلف را در رشد بحث خواهیم نمود. کودک و نوجوان اصولاً هر فرد انسانی با رشد همه این جنبه‌ها و ابعاد خواهد توانست که مسیر کمال و تعالی را

پیماید

می بایست متناسب و مطابق با تواناییهای او باشد. بطور کلی انواع رشد را بصورت زیر می توان مطرح کرد:

۱- رشد جسمانی:

این جنبه رشد مربوطه به بعد بدنی و جسمانی کودک میشود. رشد جسمانی کودک از انعقاد نطفه آغاز می شود و تا بزرگسالی (سنین معینی) بطور صعودی تحول خود را ادامه می دهد. ولی از آن هنگام ببعد بدن و جسم انسان رو به تحلیل می رود و تحول نزولی پیدا می کند که سرانجام منجر به کهولت و مرگ انسان می گردد.

کودک از پدر و مادر خود ساختمان بدنی خاصی را به ارث می برد که واجد شرایط مختلف رشد است. رشد جسمانی کودک بطور طبیعی و موزون ادامه پیدا می کند و با برنامه مشخص و از قبل تعیین شده ای مسیر خود را طی می کند. میزان و حدود رشد جسمانی هر فردی مخصوص خود اوست هر چند که در میان کلیه افراد بشر از این لحاظ تشابهاتی وجود دارد. البته در این میان محیط و شرایط محیطی می تواند در کیفیت و کمیت رشد جسمانی مؤثر واقع گردد و آنرا تحت تأثیر خود قرار دهد. محیط در حقیقت استعدادها را بالقوه جسمانی انسان را به فعلیت در می آورد و در سرعت و چگونگی آن نقش مهمی را ایفا می کند. بعبارتی عامل محیط می تواند رشد جسمانی کودک را تسهیل و یا از آن جلوگیری نماید.

در رشد جسمانی موضوعی که نظر دانشمندان را به خود جلب نموده است

* رشد جسمانی خصوصاً در سالهای اولیه

کودکی اهمیت بسزایی دارد و

تعادل در این نوع رشد،

در رشد روانی نیز تأثیر

خواهد گذاشت.

است. بعد از تولد نیز باز هم رشد و نمو او ادامه پیدا می کند و این رشد، رشدی همگانی و همه جانبه است. تمام اعضاء رشد پیدا می کنند در حالیکه شکل انسانی و توازن اندام همواره ثابت و برقرار است مجموعه بدن با تعادل پیش می رود و دچار زیاده و نقصان ناموزون نمی شود تا سرانجام به رشد نهائی خود برسد. آیا بوجود آمدن آن همه اعضاء مختلف و همچنین رشد موزون و تکامل معتدل آنها از چه منشأیی به غیر از تدابیر لطیف و حکیمانه الهی ممکنست سرچشمه بگیرد.»

رشد جسمانی خصوصاً در سالهای اولیه کودکی اهمیت بسزایی دارد و متعادل بودن این نوع رشد نیز در رشد

موضوع موازنه ای است که همواره در تمام قسمتهای بدن وجود دارد بطوریکه کلیه اجزاء و اعضاء مختلف در رحم مادر و در ایام کودکی و دوران بلوغ با تناسب و اندازه گیری صحیح رشد می کنند. درباره رشد جسمانی و وجود توازن در رشد جسمانی امام صادق (ع) می فرماید:

«مراحل اولیه رشد (جسمانی) در رحم مادر است، در آنجائی که چشمی او را نمی بیند و دست کسی به او نمی رسد. جنین پرورش می یابد تا بصورت انسان متعادلی متولد شود انسانی که واجد تمام لوازم و سرمایه های زندگی است، انسانی که دارای احشاء و اعضاء عوامل حیات است و از مجموع استخوان، گوشت، مغز، پی، رگ، و غضروف ساخته شده

* رشد عقل اکتسابی (تجربی) می بایست

متناسب با رشد عقل طبیعی و متناسب با

تواناییها و امکانات بالقوه

کودک و نوجوان

صورت گیرد.

از تولد نیز همچنان ادامه دارد. در این جنبه از رشد نیز انسان بسوی تعادل حرکت می کند و هدف از فعالیتها و کوششهای او نیز دست یافتن به همین تعادل روانی می باشد. رشد روانی بنویه خود دارای جنبه ها و انواع گوناگونی مانند رشد عقلی (شناختی)، رشد عاطفی، رشد اجتماعی، رشد اخلاقی و رشد اعتقادی می باشد.

رشد عقلی:

فعالیتهای مربوطه به ادراک و فهم، تشکیل مفاهیم درک معانی، تفکر و تعقل و هوش و تعیین هدف و انتخاب و وسیله و اقدام به حل مسئله همه مربوط به جنبه عقلانی رشد می باشند. رشد عقلی یکی از جنبه های رشد روانی است که چگونگی پیشرفت آن تا حدود زیادی بوسیله عامل وراثت و سلولهای مغزی هر فرد تعیین می شود. مغز انسان قسمتی از بدن است که از قانون تقسیم سلولی بعد از تولد مستثنی است و نوزادان در حقیقت تمام سلولهای بافت عصبی خود را با خود بدنیا می آورند. بهمین دلیل از بین رفتن این سلولها بر اثر بیماری یا ضربه غیر قابل جبران است.

اما با وجود این مغز و بی، نوزاد بدون زیاد شدن سلولها رشد می کند. این کار در سه سال اول زندگی آنقدر سریع انجام می گیرد که تقریباً ۸۵٪ از رشد مغز تا سه سالگی تمام شده است. در تحقیقاتی که صورت گرفته است نشان می دهد که رشد عقلی تا ۲۵ سالگی ادامه دارد. در رابطه با رشد

بقیه در صفحه بعد

آورد.

رشد فعالیتهای کلی و گروهی به اختصاصی - که مقصود اینست که رشد از قسمتهای درشت بدن شروع می شود و بتدریج قسمتهای کوچکتر و ریزتر رشد می کنند. بنابراین بیشتر واکنش های اولیه کودک کان حرکت گروهی درهم و تفکیک نشده تمام بدن و یا قسمتهای زیادی از بدن است ولی بتدریج این حرکات به واکنش های ظریف و ریز تفکیک شده دقیق و مؤثر تبدیل می شود.

۲- رشد روانی:

رشد روانی انسان از زمان دمیده شدن روح به جنین آغاز می شود و بعد

روانی تأثیر خواهد گذاشت. رشد جسمانی بطور کلی دارای سه جهت مشخص شده زیر می باشد:

رشد سری پایی - که مقصود اینست که رشد از ناحیه سر شروع می شود و سپس بتدریج موجبات حرکت در ناحیه سینه، کمر، باسن و بالاخره پاها پیدا می شود.

رشد مرکزی پیرامونی - که مقصود اینست که رشد ابتدا از ناحیه میانی یا مرکزی بدن شروع می شود و تدریجاً قسمتهای پیرامونی یا کناری بدن رشد می کنند بنحوی که کودک قادر می شود ابتدا بازوها، آنگاه دستها و سپس انگشتان خود را به حرکت در

نهایی عقل طبیعی حضرت علی (ع) می فرماید: «وَيَسْتَكْمِلُ عَقْلَهُ فِي نَمَانٍ وَ عِشْرِينَ سَنَةً»

(مستدرک جلد ۲ - صفحه ۶۲۵)

«عقل آدمی در ۲۸ سالگی کامل می شود». البته وقتی گفته می شود رشد عقل در سنین معینی به حد نهایی و پایانی خود می رسد منظور عقل طبیعی است ولی رشد عقل از طریق یادگیری و تجربه ادامه پیدا می کند و برای آن محدودیتی نمی توان تصور کرد ولی مسلماً زمینه ساز رشد عقل اکتسابی، عقل طبیعی انسان می باشد. حضرت

امیرالمومنین (ع) در این باره می فرماید: **الْعَقْلُ عَقْلَانِ مَسْمُوعٌ وَمَطْبُوعٌ وَلَا يَنْفَعُ مَسْمُوعٌ مَا لَمْ يَكُنِ الْمَطْبُوعُ.**

(عین الیقین - فیض ۲۴۳)

«عقل بر دو نوع است: عقل اکتسابی و عقل طبیعی، تا زمانی که عقل طبیعی وجود نداشته باشد عقل اکتسابی و تجربی نمی تواند مفید باشد.»

در این حدیث شریف این نکته بچشم می خورد که رشد عقل اکتسابی (تجربی) می بایست متناسب با رشد عقل طبیعی و متناسب با تواناییها و امکانات بالقوه افراد صورت گیرد.

نکته دیگری که از حدیث شریف فوق و احادیث اسلامی دیگر می توان استنباط نمود اینست که منظور از رشد اکتسابی عقل صرف تکرار و تمرین نیست و به اعتباری در این روایت منظور و مقصود عقل اکتسابی نمی باشد بلکه بوجود آمدن روح تفکر و تدبر و عقل رعایت مقصود اصلی در عقل اکتسابی می باشد. امام علی (ع) می فرماید: **اعقلوا الخیر اذا سمعتموه عقل رعایه لاعقل روايه.**

(نهج البلاغه)

«راجع به خبری که می شنوید با عقل رعایت بیاندیشید نه با عقل روایت»

ادامه دارد

نشستی با مربیان و

بقیه از صفحه ۴۰

می دارند این وقت زیاد است. و باید کمتر برنامه اجرا شود.

اینجا در مربی احساس بدی ایجاد می شود و پیش خود می گوید «مگر مسئول برنامه ما نیستیم. معنی ندارد که یک روز به تصویب مسئول برنامه اجرا شود و روز دیگر به رأی اوتعیل.»

***

به عنوان خاتمه

همانطور که در آغاز کلام «مردمی شدن» کارها را مطرح کردیم، امیدواریم این قبیل جلسات راهگشای حل بسیاری از معضلات امور تربیتی باشد. بی شک تمام کسانی که ایمان به اسلام و انقلاب اسلامی دارند، علاقمندند

نیازهای روانی

بقیه از صفحه ۲۷

این نیازها ضروریست و محیط کلاس و کانون خانواده با تأمین درست این نیازها مانع از پناه بردن افراد به مکانها و محیطهای دیگر میشود و فرد را در معرض حوادث ناگوار قرار نمیدهد.

رفتارهای دفاعی

بطور کلی ما رفتارهای دفاعی را تحت سه عنوان مورد بحث قرار میدهیم، که عبارتند از:

۱ - انکار واقعیت

۲ - فرار از واقعیت

۳ - تغییر هدف که بطریقی بهتر از دو مورد فوق ارائه میگردد.

بجهت کسب اطلاعات در این خصوص می توانید به کتاب روانشناسی تربیتی مراجعه نمایید. درخاتمه آرزوی طول عمر برای امام امت و آرزوی فتح و پیروزی برای رزمندگان اسلام دارم. والسلام

آموزش و پرورش و امور تربیتی به تبع، آن در مسیر تحولی اساسی در خط اسلام و نظام جمهوری اسلامی به جنبش درآید. مسئولین اگر انشاء الله بخواهند منطبق برواقعیت برنامه ریزی کنند چاره ای جز تماس مستمر با فرهنگیان و جلب اعتماد آنها و گوش دادن به طرحها و سخنان ایشان نخواهند داشت. مربیان و معلمان، دل‌های سوخته و حرفهای ناگفته و جالب بسیاری دارند. ما امیدواریم در همه قسمت‌های آموزش و پرورش این حرکت اصولی صورت پذیرد و این نشست و نشست‌های دیگری که انشاء الله در این روال خواهیم داشت، بتواند فتح‌یابی در راه تحقق تجسم اسلام در نهاد آموزش و پرورش باشد.

والسلام